

BİR AKADEMİK LİTERATÜR TARTIŞMASI: HALKEVLERİ NEDEN VE NASIL ARAŞTIRILMALI?

MURAT CAN KABAGÖZ*

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla başlayan inkılabın ilkelerini halka benimsetmek için, Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) kültür kolu olarak 1932'de halkevleri kurulmuştur. İdeal bir halkevinin dokuz mesai şubesi vardır: Dil, edebiyat, güzel sanatlar, temsil, spor, halk dershaneleri ve kurslar, kütüphane ve yayın, köycülük, tarih ve müze. Dolayısıyla halkevleri inkılap ilkelerini halka benimsetmenin yanında, halkın bazı kültürel ve maddi ihtiyaçlarını karşılamak için de çalışmıştır. İnkılabın ve CHP'nin halkla doğrudan ilişki kurmasını sağladığı için halkevlerinin, inkılabın gündelik hayattaki yansımalarını gösterdiği söylenebilir. Bu da demektir ki inkılabın Türkiye'de neleri değiştirdiğini ve pratikte nasıl yaşandığını anlamak için halkevlerini araştırmaya ihtiyaç vardır. Nitekim inkılap sürecinin sona ermesiyle birlikte, 1951'de kapatılan halkevleri 1964'ten itibaren akademik araştırmaların konusu hâline gelmiştir. Ancak bu tarihten 2022'ye kadar hazırlanan konuyla ilgili akademik çalışmaların çok büyük bir kısmının, halkevleri hakkında özgün bir bakış açısı geliştiremediği anlaşılmaktadır. Çünkü söz konusu çalışmalar hazırlanırken, halkevleri hakkındaki resmî söylemin dışına çıkmayan kaynaklar kullanılmış; bu durum da bütün halkevlerinin gerektiği şekilde çalıştığı izlenimini uyandırmıştır. Hâlbuki inkılabın gündelik hayattaki tezahürlerinin anlaşılması için verimli bir saha olan halkevi pratiğinin kayıtlarını içeren birincil kaynaklar mevcuttur. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı; halkevleriyle ilgili akademik çalışmaların büyük bir kısmının özgün bir

* Dr., Ankara/TÜRKİYE, muratcankabagoz@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6302-8738

bilgi ve bakış açısı üretememesinin nedenlerini anlamaya çalışıp, hangi kaynakların hangi bağlamlarda kullanılmasıyla bu sorunun aşılabileceğini göstermektir. Bu amacı gerçekleştirmek için önce halkevlerinin neden araştırılması gerektiğine dair bir fikir ileri sürülmüş, konuyla ilgili birincil kaynaklar tanıtılmış; sonra da 1964'ten 2022'ye kadar hazırlanan, halkevleriyle ilgili başlıca akademik çalışmalar içerik analizi yöntemiyle incelenip, bu çalışmaların özgün olan ve olmayan yanları belirtilmiştir. Birincil kaynakların sadece içeriğinden bahsedilmiş; çalışmanın kapsamını, konuyla ilgili akademik çalışmalar oluşturmuştur. Sonuç kısmında ise özgün olmayan çalışmaların içerik ve yöntemine dair fikirler belirtilmiş, özgün olan ve olmayan çalışmalar arasındaki farklara değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: CHP, Cumhuriyet Halk Partisi, Erken Cumhuriyet Dönemi, Halkevleri, İnkılap, Kemalizm.

AN ACADEMIC LITERATURE DISCUSSION: WHY AND HOW SHOULD THE PEOPLE'S HOUSES BE RESEARCHED?

ABSTRACT

The People's Houses were established in 1932 as the cultural branch of the Republican People's Party (RPP) in order to make the people adopt the principles of the revolution that started with the establishment of the Republic of Türkiye. An ideal People's House has nine working branches: Language, literature, fine arts, representation, sport, public teaching institutions and courses, library and publishing, peasantry, history and museum. Therefore, in addition to making the people adopt the principles of the revolution, the People's Houses also worked to meet some of the cultural and material needs of the people. It can be said that the People's Houses show the reflections of the revolution in daily life, as they enable the revolution and RPP to establish direct relations with the public. This means that there is a need to research the People's Houses in order to understand what the revolution changed in Türkiye and how it was experienced in practice. As a matter of fact, with the end of the revolution process, the People's Houses, which were closed in 1951, have become the subject of academic research as of 1964. However, it is understood that the majority of academic studies on the subject prepared between this date and 2022 have not been able to develop an original perspective on the People's Houses. Because while preparing the studies in question, sources that did not go beyond the official discourse about the People's Houses were used. This situation gave the impression that all the People's Houses were working as they should. However, there are primary sources containing the records of the People's Houses practice, which is a productive field for understanding the manifestations of the revolution in daily life. Therefore, the aim of this study is to try to understand the reasons why most of the academic studies on the People's Houses cannot produce original information and perspectives, and to show this problem can be overcome by using which resources and in which contexts. In order to achieve this aim, an idea was first put forward as to why the People's Houses should be researched, and primary sources on the subject were introduced. Then, the main academic studies on the People's Houses, prepared from 1964 to 2022, were examined by using the content analysis method, and the original and non-original aspects of these studies were stated. Only the content of the primary sources is

mentioned; the scope of the study consists of academic studies on the subject. In the conclusion, ideas about the content and method of non-original studies are stated, and the differences between original and non-original studies are mentioned.

Keywords: Early Republican Türkiye, Kemalism, Republican People's Party, Revolution, RPP, The People's Houses.

GİRİŞ

1923'te cumhuriyetin kurulmasıyla Türkiye'de başlayan inkılap süreci iki aşamada değerlendirilebilir. İlk aşamada monarşiden cumhuriyete, imparatorluktan ulus-devlete geçilmiş; modern hukuk, ekonomi, eğitim, takvim, kılık-kıyafet ve kurumlar benimsenmiştir. Bu aşamanın sonunda, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in isteğiyle, bir muhalefet partisi olarak, Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) kurulmuştur. İnkılap karşıtları tarafından da desteklendiği için tehlikeli hâle gelen SCF aynı yılın Kasım ayında, genel başkanı Fethi [Okyar] Bey tarafından feshedilmiştir. Bunun üzerine Gazi, maiyetiyle birlikte, üç buçuk aylık bir yurt gezisine çıkarak, halkın durumunu bizzat görmüştür¹. Ülke genelinde halkevleri açma fikri de bu gezi sırasında ortaya çıkmıştır². İki dünya savaşı arasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve bazı Avrupa ülkelerinde, yetişkinlerin eğitimi ve mesai saatlerinden arta kalan zamanı, söz konusu siyasi rejimin dünya görüşü dâhilinde kullanmaları için açılan kurumlar, 1932-51 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren halkevlerinin ilham kaynağı olmuştur³. Aslında halkevleri, inkılabı halka benimsetmek ve halkın bazı maddi ihtiyaçlarını eldeki imkânlar dâhilinde karşılamak için Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) kültür kolu olarak kurulmuştur. Ancak inkılabı halka benimsetmek; inkılabın ideal saydığı davranış kalıplarını, kadın-erkek ilişkilerini ve eğlence biçimlerini halka benimsetmeyi de içerir. Dolayısıyla halkın inkılabı benimsemesi, gündelik hayat pratiklerinin inkılap lehinde dönüşmesi anlamına gelir. Bu da inkılabın ikinci aşaması olarak düşünülebilir. Öyleyse halkevlerini, inkılap pratiğinin şekillendiği mekânlar olarak düşünerek, inkılabın idealiyle pratiği arasındaki farkı, halkevlerinin pratikteki işleyişi ve içinde bulundukları muhitte ilişkileri aracılığıyla anlamaya çalışmak mümkündür. Bunun için de halkevlerini mekânsal pratik ve gündelik hayat bağlamında değerlendiren bir araştırmaya ihtiyaç vardır⁴. Böylece halkevleri hakkında yapılacak araştırmanın bakış

¹ Cemil Koçak, **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

² Ahmet Hamdi Başar, **Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye**, Tan Matbaası, İstanbul 1945.

³ Falih Rıfkı [Atay], **Yeni Rusya**, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara 1931; **Moskova-Roma**, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1932.

⁴ Gündelik hayat ve mekânsal pratikle ilgili çalışmalarında Henri Lefebvre, Michel de Certeau ve James C. Scott'ın ampirik verilerden hareketle oluşturdukları teorik çerçeve, halkevlerini bu bağlamda değerlendirmek için yararlı görünmektedir.

açısı ve konunun hangi bağlamda değerlendirileceği belirlendikten sonra, araştırmada kullanılacak birincil ve ikincil kaynakları tespit etmek gerekir.

Belli bir halkevini veya bir konu olarak halkevlerini araştırmak için başvurulması gereken birincil kaynaklar beşe ayrılabilir: (1) 1930’lu ve ‘40’lı yıllarda CHP’nin yayımladığı halkevleri tüzükleri, talimatnameleri ve tanıtım kitapları; (2) Doğrudan halkevlerinin yayımladığı dergi, broşür ve kitaplar; (3) Halkevleriyle ilgili gazete haberleri; (4) Halkevlerinde yaşananlar hakkında anekdotlar içeren edebî eser ve anılar; (5) Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi’nin Siyasi Partiler Fonu’nda yer alan, Halkevleriyle ilgili belgeler. Arşiv belgeleri de kendi içinde dörde ayrılmaktadır: (1) Halkevlerinden CHP Genel Sekreterliğine gönderilen çalışma raporları, (2) Seçim bölgelerini ziyaret eden milletvekillerinin Genel Sekreterliğe gönderdiği raporlar, (3) Vatandaşların Genel Sekreterliğe gönderdiği dilek ve şikâyet mektupları, (4) CHP müfettişlerinin Genel Sekreterliğe gönderdiği halkevleri hakkındaki raporlar.

CHP ve halkevlerinin hazırladığı yayınlar, halkevi *idealiyle* ilgili bilgi vermektedir. Bu kaynaklara bakarak halkevlerinin idari yapısını, gelir kaynaklarını ve ne zaman hangi faaliyetlerde bulunduğunu öğrenmek mümkündür; ama halkevi *pratiğini* öğrenmek mümkün değildir. Yani bütün bu kaynaklar resmî söylemin bir parçasıdır ve bu nedenle, *sadece bu kaynaklar üzerinden* yapılan bir araştırma sonucunda, halkevlerinin 19 yıl boyunca, öngörüldüğü gibi çalıştığı kanısına varılacaktır. Halkevleriyle ilgili gazete haberleri de resmî söylemin bir parçasıdır. Zira bu haberler; 19 Şubat 1932’de Ankara Halkevi’nde gerçekleşen halkevlerinin açılış töreninde, sonra da halkevlerinin açılış yıl dönümü törenlerinde Parti ve hükûmet yöneticilerinin yaptığı konuşmalar; halkevlerinde verilen balolar ve konferanslar hakkında bilgiler, bazı konferansların metinleri, bir halkevine bağlı spor kulüplerinin yer aldığı maçlar, halkevi üyesi gençlerin bisikletle çıktığı yurt gezileri ve bir halkevinde düzenlenen yerel CHP kongresi hakkındaki bilgilerden ibarettir.

Halkevi idealiyle pratiği arasındaki farkı anlamak için edebî eser ve anılar oldukça yararlı görünmektedir. Ama az sayıda olan ve sadece bazı ayrıntıları içeren bu kaynaklardan, halkevi pratiğini anlamak için yapılan bir araştırmada ancak yardımcı olarak yararlanılabilir. Bu nitelikteki bir araştırma için kullanılması gereken başlıca birincil kaynaklar ise arşiv belgeleri içinde

bulunabilir. Türkiye'nin birçok bölgesinden vatandaşların CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği dilek ve şikâyet mektupları, taşradaki halkevlerinin yanında yerel Parti teşkilatlarının ve yerel yöneticilerin gündelik hayattaki konumu hakkında önemli ayrıntılar içermektedir. Bu ayrıntıları bir bağlama yerleştirerek, halkevlerinin idealiyle pratiği arasındaki farkı ve gündelik hayattaki konumunu araştırmak için gereken birincil kaynak ise teftiş raporlarıdır. Çünkü halkevlerinin binası, bütçesi, ihtiyaçları, üyeleri, elemanları, faaliyetleri, halkla ve yerel aydınlarla kurduğu ilişkilerin niteliği yanında; bir halkevinin kurulduğu şehrin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özellikleri de teftiş raporlarında yer almaktadır. Aynı zamanda milletvekili olan CHP müfettişlerinin hazırladığı bu raporlar da iktidar perspektifinin tezahürü olduklarından, resmî söylemin bir parçasıdır. Ancak halkevlerinin ve inkılabın işleyişindeki sorunları tespit edip düzeltmek için hazırlanan bu raporlar aracılığıyla müfettişler, inkılap idealiyle bağdaşmayan uygulamaları, yani inkılabın pratikteki hâlini açıkça Genel Sekreter'e bildirmiştir. İktidar partisi tarafından hazırlandığı için öznel nitelik taşıyan bu raporların, halkevleri ve içinde bulundukları muhit söz konusu olduğunda, birçok nesnel veri içerdiği görülmektedir⁵. Dolayısıyla halkevlerini, içinde yer aldıkları uzamla birlikte değerlendirme imkânını sağlayan başlıca kaynak, teftiş raporlarıdır ve bu raporları kullanmadan, halkevlerinin 19 yıllık tarihini bütün olarak ele almak bir yana; nesnesi tek bir halkeviden ibaret olan bir monografi hazırlamak bile *mümkün değildir*. Bu durum da bizi, halkevlerini araştırmak için başvurulması gereken ikincil kaynakları incelemeye ve halkevi literatürü hakkında tartışmaya sevk etmektedir.

I. Literatür Tartışması

Halkevleriyle ilgili ilk iki akademik çalışmayı Kemal Karpat hazırlamıştır. Bu çalışmalardan ilkinde Karpat; halkevlerinin kuruluş amacını ve 19 yıllık tarihini, o dönem itibarıyla mevcut olan kaynaklar aracılığıyla özetlemiştir⁶. İkinci çalışmada ise Karpat; ulusal kültür ve folklorun *keşfi* aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılan ulus inşasında halkevi dergilerinin oynadığı rol ile

⁵ Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nin çevrim içi veri tabanında, sözelimi Amasya'daki halkevleriyle ilgili raporlar, "Amasya ilinde bulunan halkevlerinin teftiş raporları" başlıklı klasörde yer almaktadır. Klasör başlıklarında sadece şehrin adı değişmektedir.

⁶ Kemal Karpat, "The People's Houses in Turkey: Establishment and Growth", **Middle East Journal**, C 17, S 1-2, 1963, s.55-67.

halkevlerinin yayımladığı kitap ve broşürlerin, *halk terbiyesi* üzerindeki etkisini incelemiştir⁷.

1988’de yayımlanan makalesinde Nurhan Karadağ, halkevlerini sadece tiyatro çalışmaları bağlamında ele almıştır. Nitekim halkevlerinin bir amacı da tiyatroyu bir sanat dalı olarak halka benimsetmek, yani *gerçek tiyatroyu* halka öğretmek ve sevdirmektir⁸. Karadağ ise sadece bu konuya değinmemiş; halkevlerinde sahnelenecek oyunların içeriği ve sahnelenme yöntemi hakkındaki tartışmalardan, oyuncuların tiyatro bilgisini geliştirmek için halkevlerinde açılan kurslardan ve halkevlerinde sıkça sahnelenen oyunlardan da bahsetmiştir⁹.

1990’da yayımlanan, *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri* kitabında Anıl Çeçen önce halk ve halkçılık kavramlarını ele almış, 19. yüzyılda Rusya İmparatorluğu’nda ortaya çıkan halkçılık hareketinin Osmanlı İmparatorluğu’ndaki tezahüründen, bu bağlamda kurulan Türk Ocaklarının zamanla halkevlerine evrilmesinden bahsetmiştir¹⁰. Halkevlerine odaklanılan bölümlerin ise bilimsel veya nesnel bir nitelikte olduğu söylenemez. Yazar birincil kaynak olarak sadece gazetelerden, *Ülkü* dergisinden, CHP’nin hazırladığı halkevi talimatnamelerinden ve halkevi çalışma raporlarının özetlerinden yararlanmıştır ki bu durum çalışmanın neden nesnel olmadığını açıklamaktadır. Kitabın yazıldığı tarihte henüz erişime açılmadığı için halkevleriyle ilgili teftiş raporlarıyla dilek ve şikâyet mektuplarından yararlanılmamış olması anlaşılabilir; ancak döneme ilişkin edebî eser ve anılardan da yararlanılmamıştır. Daha sonra içeriği genişletilse de bu kitap dar bir bakış açısıyla hazırlanan didaktik bir eser olmaktan ileri gidememiştir¹¹.

1990 yılından itibaren, halkevleriyle ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri de yazılmaya başlamıştır. Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) Ulusal Tez Merkezi’nin internet sitesindeki arama motoruna “halkev” anahtar sözcüğü

⁷ Kemal Karpat, “The Impact of the People’s Houses on the Development of Communication in Turkey: 1931-1951”, *Die Welt des Islams*, C 15, S 1-4, 1974, s.69-84.

⁸ Dönemin *popüler* tiyatro anlayışını yansıtan bir olay için bk. “Erenköy Tiyatrosu’nda Bir Sarhoş Sahneye Fırladı”, *Açık Söz*, 14 Eylül 1936.

⁹ Nurhan Karadağ, “1932-1951 Yılları Arasında Halkevleri Tiyatro Çalışmaları”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, C 8, S 8, 1988, 135-177. Bu makalenin kitap versiyonu için bk. Nurhan Karadağ, *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

¹⁰ Anıl Çeçen, *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Gündoğan Yayınları, İstanbul 1990.

¹¹ Anıl Çeçen, *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2018.

yazılarak aratıldığında, halkevleriyle ilgili, çeşitli bilim ve ana bilim dallarıyla bir sanat dalından toplam 139 yüksek lisans ve doktora tezinin kabul edilmiş olduğu görülmektedir; fakat doktora tezlerinden birinin başlığı İngilizce olduğu ve başlığın Türkçe karşılığı sistemde yer almadığı için toplam tez sayısı, 140 olarak kabul edilmelidir. Bu 140 tezden 11'i doktora tezi, 128'i yüksek lisans tezi, biri de sanatta yeterlilik tezidir¹². Doktora tezlerinin yedisi, yüksek lisans tezlerinin 112'si ve sanatta yeterlilik tezi, Ulusal Tez Merkezi üzerinden internet erişimine açıktır. Erişime açık 113 tezin tamamı bu literatür tartışması için incelenmiştir.

Halkevleri hakkında yazılan ilk tez, bir yüksek lisans tezidir ve 1990'da kabul edilmiştir; ancak erişime açık olmadığı için incelenememiştir¹³. İncelenen tezlerden ise sadece dördünün, halkevlerinin pratikteki işleyişi, çalışmaları ve gündelik hayata yansımaları hakkında bilgi içerdiği söylenebilir. Ancak bu dört yüksek lisans tezinden önce Sefa Şimşek'in 1996 yılında kabul edilip, daha sonra kitap olarak yayımlanan doktora tezinden bahsetmek gerekir¹⁴. Bu tez halkevlerinin pratikteki işleyişine ve gündelik hayata yansımalarına pek yer vermese de talimatnameleri birlikte değerlendirdiği; dönem itibarıyla *modernist* ideolojilerin hâkim olduğu ülkelerde, *halk terbiyesi* için açılan kurumlarla halkevlerini karşılaştırdığı için önemlidir¹⁵. Diğer bir ifadeyle Şimşek'in çalışması, halkevi *pratiğini* değilse de *idealin*i; bu sayede de ideal ile pratik arasındaki farkı anlamamıza katkı sağlamaktadır ve halkevi konusuna girmek için öncelikle okunması gereken çalışmalardandır.

1997'de kabul edilen yüksek lisans tezinde Neşe Gurallar Yeşilkaya öncelikle ideoloji kavramı üzerine kısa bir tartışma yürütüp, mimari üslubun tarih boyunca, ideolojinin temsili için bir araç olarak kullanılmasına değinmiştir. Daha sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ideolojisi olan Kemalizmi halka benimsetmek için açılan halkevlerinin kullandığı binaların mimari özelliklerini, bu binaların içinde yapılan çalışmalarla birlikte ele almıştır¹⁶. Bu

¹² Sancar Tunalı, **Halkevlerinde Yürütülen Müzik ve Piyano Çalışmalarının İncelenmesi**, Sanatta Yeterlilik Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne 2014.

¹³ Reşat Saraoğlu, **Toplumsal Değişmenin Bir Aracı Olarak Halkevleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul 1990.

¹⁴ Sefa Şimşek, **People's House: An Experiment in Ideological Training in Turkey 1932-1951**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 1996.

¹⁵ Sefa Şimşek, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi, Halkevleri, 1932-1951**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2002.

¹⁶ Neşe Gurallar Yeşilkaya, **İdeoloji Mimarlık İlişkisi ve Türkiye'de Halkevi Binaları (1932-1946)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 1997.

tez daha sonra kitap olarak yayımlanmış, hem halkevleri hem de erken dönem Cumhuriyet mimarisi çalışmak için okunması gereken başlıca kaynaklardan biri olmuştur¹⁷.

Bilal Altan'ın 2012'de kabul edilen yüksek lisans tezi; halkevlerine dair yeni bir bilgi vermemekle birlikte, Cizre Halkevi'ne giden insanların aktardığı bazı anılara ve görüşlere yer verdiği, yani kısmen bir sözlü tarih çalışması olduğu için önemlidir¹⁸.

2018'de kabul edilen yüksek lisans tezinde Didem Kandil Aydoğdu, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nin "Siyasi Partiler" fonundaki CHP klasöründe yer alan şikâyet dilekçelerini kullanmıştır. Yararlanılan dilekçeler, halkevlerinde çalışan kadınların yaşadığı zorluklar ve maruz kaldığı tacizler hakkındadır. Halkevlerinde çalışan kadınların yaşadığı zorlukların genelini temsil edebilecek dört olay, tezin nesnesini oluşturmaktadır. Yani bu tez, bir vaka incelemesidir¹⁹.

2019'da kabul edilen yüksek lisans tezinde Fulya Balkar; Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme politikalarının taşrada nasıl hayata geçirilmeye çalışıldığını ve bu politikalara, halkın nasıl tepki verdiğini, Kayseri Halkevi ile şehrin 1930'lar ve '40'lardaki gündelik hayatı bağlamında değerlendirmiştir²⁰. Devlet Arşivlerinde yer alan, Kayseri Halkevi'ne ait teftiş ve çalışma raporları, Kayseri Halkevi'nin yayın organı olan *Erciyes* dergisi ile Ev'in yayımladığı kitap ve broşürler, yerel gazeteler, döneme ilişkin edebî eserler ve anılar; halkevleriyle ilgili yönetmelik ve talimatnamelerle birlikte bu tezin birincil kaynaklarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, devlet-merkezli bakış açısı ve toplum-merkezli bakış açısının karşılaştırılmasıyla halkevi *pratiğinin* anlaşılmasına çalışıldığı söylenebilir.

¹⁷ Neşe G. Yeşilkaya, **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

¹⁸ Bilal Altan, **Halkevleri Sürecinde Cizre Halkevi Örneği**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır 2012.

¹⁹ Didem Kandil Aydoğdu, **Eril Bir Çağdaşlaşma Hikâyesi: Halkevleri ve Kadın (1932-1951)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2018.

²⁰ Fulya Balkar, **The Construction of National Culture and Identity in Province: The Case of People's House of Kayseri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara 2019.

Geriye kalan tezlerin nerdeyse aynı kaynaklardan yararlanarak aynı örneği izlediği görülmektedir²¹. Öncelikle halk ve halkçılık kavramlarının etimolojik kökeni kısaca tartışılır; sonra halkçılığın bir siyasi akım olarak ortaya çıkmasından, Rusya İmparatorluğu'ndaki halkçılık akımının Osmanlı İmparatorluğu'na etkisiyle Türk Ocaklarının kurulmasından bahsedilir. Sonra da halkçılığın Kemalizm üzerindeki etkisinden ve Türk Ocaklarının CHP güdümüne girip kendini feshederek halkevlerine evrilmesinden bahsedilerek tezin giriş bölümü tamamlanır. Girişten sonraki ilk bölümde halkevlerinin idari ve örgütsel yapısı, CHP'nin hazırladığı tüzük ve talimatnamelerle veya bu kaynaklara atıf yapan akademik çalışmalar aracılığıyla açıklanır. Tezde halkevleri bir bütün olarak ele alınıyorsa, ilk bölümdeki anlatı metnin geneline yayılır; çeşitli Parti görevlilerinin halkevleriyle ilgili yazışmalarından, halkevleriyle ilgili gazete haberlerinden, halkevlerinin kuruluş yılı dönümlerinde Parti ve devlet yöneticilerinin irat ettiği nutuklardan, CHP'nin yayımladığı halkevi çalışma raporu özetlerinden, başta *Ülkü* olmak üzere halkevlerinin yayın organlarından yararlanılarak "Halkevlerinin çalışmaları ve halkın bu çalışmalara gösterdiği yoğun ilgi" ortaya konur. Tez, tek bir halkevi ele alan bir monografi ise o halkevinin yayımladığı dergi ve o şehrin yerel gazetesi, başlıca birincil kaynak olacaktır. Açılışından kapanana dek o halkevinin gerçekleştirdiği faaliyetler, bu birincil kaynaklarda yer alan yazılar aracılığıyla sıralanır; kaynaklar elverdiği ölçüde halkevi üyelerinin, komite üyelerinin ve başkanlarının isimlerine ve mesleklerine yer verilir. Şube komitelerinin üyeleri genellikle memur, doktor ve avukat olduğundan, *aydınların* halkevi için çalıştığı kanıtlanmış olur. Giriş bölümünden itibaren anlatılanların özetlenmesiyle ve halkevlerinin Demokrat Parti (DP) hükûmeti tarafından kapatıldığının belirtilmesiyle sonuç bölümü elde edilir, tez de böylece tamamlanmış olur²². Bunun yanında, sadece halkevi dergilerini konu

²¹ Alexandros Lamprou, **Between Central State and Locak Society. The People's Houses Institution and the Domestication of Reform in Turkey (1932-1951)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Leiden University, Leiden 2009, s.11-12.

²² Nursel Gülcü, **Antalya Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya 2016. Tezin kitap versiyonu için bk. Nursel Gülcü, **Antalya Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2020. Benzer bir örneği takip edip, doğrudan kitap ve makale olarak hazırlanan çalışmalar da vardır. Bir halkevi inceleyen monografilerden bazıları için bk. Eminalp Malkoç, **Devrimin Kültür Fidanlığı ve Kadıköy Halkevi**, Derlem Yayınları, İstanbul 2009; Semih Vural, **Mersin Halkevi, Mersin Kültür Merkezi**, Mutlu Son Yayınları, Ankara 2009; Güneş Şahin, **Bozkırda Bir Kültür Yuvası: Kırşehir Halkevi (1936-1951)**, Grafiker Yayınları, Ankara 2017; İbrahim Azcan, **Türk Modernleşmesi Sürecinde**

edinen tezler de vardır. Giriş ve sonuç bölümleri söz konusu şablona uygun olan bu tezler bir veya birkaç derginin indeksinden ibaret olabildiği gibi bir dergide belli bir konu hakkında yayımlanan yazılar hakkında da olabilir²³.

1994'te yayımlanan makalesinde Arzu Öztürkmen, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleşen ulusal kültür yaratma sürecinde halkevlerinin oynadığı rolü ele almıştır. Bir ulus-devlet olan Cumhuriyet, eski rejimin aksine tarih, sosyoloji, antropoloji, dilbilim ve folklor araştırmaları sayesinde kültür ürünlerini ortaya çıkarıp toplumun geneline yayarak ulusal kültürü ve

Trabzon Halkevi, Serander Yayınları, Trabzon 2003; Canser Kardaş, **Diýarbakır Halkevi ve Karacadağ Dergisi, Halkbilimsel Bir İnceleme**, Grafiker Yayınları, Ankara 2018; Yaşar Akyol, **İzmir Halkevi (1932-1951)**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, İzmir 2008; Selçuk Duman, **Modern Türkiye'nin İnşasında Halkevleri ve Sivas Halkevi Örneği**, Berikan Yayınevi, Ankara 2013; Selçuk Duman, **Bir Modernleşme Aracı Olarak Tokat Halkevi**, Berikan Yayınevi, Ankara 2011; Hilal Özkaya, **Giresun Halkevi ve Bilgi İrnağı Aksu Dergisi**, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2018; Davut Atsız, **Türkiye'nin Modernleşmesinde Halkevleri ve Hakkâri Halkevi (1932-1951)**, Kriter Yayınevi, İstanbul 2019; Cengiz Atlı, **Kars Halkevi ve Faaliyetleri**, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2013; Feyza Kurnaz Şahin, **Atatürk'ün Kültür Kurumlarından Halkevleri ve Afyon Halkevi**, Berikan Yayınevi, Ankara 2015; Kenan Olgun, **Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi**, Değişim Yayınları, Sakarya 2008; İbrahim Erdal, **Halkevlerinin Kuruluşu, Yapısı ve Yozgat Halkevi (1932-1951)**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2013; Fatih Özçelik, **Sosyal ve Kültürel Hayatta Bolu Halkevi**, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2018; Betül Batır, **Beyoğlu Halkevi (1935-1951)**, Milenyum Yayınları, İstanbul 2017; Murat Karataş, **Çanakkale Halkevi (1932-1951)**, Grafiker Yayınları, Ankara 2016. Bunlarla aynı nitelikte olup, halkevlerini bütün olarak değerlendirme iddiasını taşıyan iki kitap içinse bk. Şerafettin Zeyrek, **Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951)**, Anı Yayıncılık, Ankara 2006; İsmail Özer, **Halkevleri**, Selenge Yayınları, İstanbul 2020.

- ²³ Bu nitelikteki tezlerden bazıları için bk. Emine Türkan Onar, **Afyon Halkevi ve Taşpınar Dergisinin Halkbilimi Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2019; Mustafa Cemal Abbak, **Mersin Halkevi ve İçel Dergisinin Halkbilimi Açısından Değerlendirilmesi**, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2019; Bilge Kılıçarslan, **Konya Halkevi Dergisi'nde Yer Alan Halkbilimine Dair Yazıların İncelenmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde 2019; Miyase Güzel, **Konya Halkevi ve Konya Dergisinin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya 2020; Burak Akyazı, **İkinci Dünya Savaşı'nın Halkevi Dergilerindeki Yansımaları (1939-1945)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2022; Selvi Gürpınar, **1932-1945 Yılları Halkevi Tarihçesi: Adana Halkevi ve Çıkardığı Dergilerin Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1998; Funda Çalık Bayrak, **Halkevi Dergiciliğine Bir Örnek - Kayseri Halkevi Neşriyatı: Erciyes**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2003; Erdem Yavuz, **Yaygın Eğitim Kurumu Olarak Konya Halkevi ve Konya Halkevi Kültür Dergisi Üzerine Bir Araştırma**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2004; Gözde Tekin, **Trakya Halkevleri ve Halkevi Dergileri Üzerine Bir İnceleme**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2014.

bilinci oluşturacaktır. Nitekim halkevlerinin bir görevi de ulusal kültürün şekillenmesini sağlamaktır. Makaleyi yazdığı tarihte, halkevleriyle ilgili birincil kaynaklar oldukça sınırlı olduğu için Öztürkmen, başta *Ülkü* olmak üzere halkevi dergileri üzerinden Evlerin, ulusal kültürün şekillenmesindeki rolünü incelemeye çalışmıştır²⁴.

Kebikeç dergisinin 1996'da yayımlanan üçüncü sayısının dosya konusu halkevleridir. Bu sayıda, halkevleriyle ilgili 10 makale yer almıştır. “Halkevlerinin Dramı” başlıklı makalesinde Orhan Özacun; halkevlerinin açılma nedenlerine, hukuki statüsüne, çalışmalarına ve kapatılma sürecine kısaca değinmiştir. Dolayısıyla yazarın, dönem itibarıyla konuyla ilgili birincil kaynak çok sınırlı olduğu için, özgün bir bilgi verdiği söylenemez. Bu makaleyi ilginç kılan, halkevlerinin 1951'de *resmen* kapatılmadığını vurgulamasıdır. Çünkü 8 Ağustos 1951'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) kabul edilip 11 Ağustos 1951'de *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5830 sayılı kanun, halkevlerini kapatmak için değil; CHP'ye ait gayrimenkullerin çoğunun eski sahiplerine ve devlete iadesi için çıkarılmıştır. Ancak CHP hem siyasi iktidarı kaybettiği hem de sahip olduğu binaların çoğunu bu kanun nedeniyle devretmek zorunda kaldığı için Halkevleri *fiilen* ilga edilmiştir²⁵.

Ömer Türkoğlu'nun “Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı ve Bazı Uygulamaları” makalesinin, Orhan Özacun'un makalesinden farkı; halkevlerinin doğrudan CHP Genel Sekreterliğinin tahakkümü altında olduğunu ve halkı *aydınlatmanın* yanı sıra parti ideolojisini halka benimsetme işlevinin de olduğunu vurgulamasıdır. Ancak günümüzde ulaşılabilen birincil kaynaklara o zaman ulaşılmadığından, mevcut kaynaklar aracılığıyla bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışılmış, bu nedenle de CHP ve halkevlerine sahip olmadıkları bir güç atfedilmiştir²⁶.

Halkevlerinde konferanslar aracılığıyla halka çok çeşitli konularda bilgi verilmeye ve bilinç aşılanmaya çalışılmıştır. Aşılanmak istenen bilinç, Parti ideolojisi dâhilindedir ve tarih konulu konferanslar da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Nitekim “Türk Tarih Tezi ve Halkevleri” makalesinde

²⁴ Arzu Öztürkmen, “The Role of People's Houses in the Making of National Culture in Turkey”, *New Perspectives on Turkey*, S 11, 1994, s.159-181.

²⁵ Orhan Özacun, “Halkevlerinin Dramı”, *Kebikeç*, S 3, 1996, s.87-96.

²⁶ Ömer Türkoğlu, “Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı ve Bazı Uygulamaları”, *Kebikeç*, S 3, 1996, s.97-103.

Suavi Aydın, Türk Tarih Tezi'nin oluşturulmasının nedenlerinden ve halkevlerinde verilen konferanslar aracılığıyla halka anlatılmasından bahsetmiştir. 1937'de toplanan II. Türk Tarih Kongresi'nden sonra, 1938'den itibaren Türk Tarih Tezi, halkevi konferanslarının konularından biri olmuştur. Tez'in bu tarihten itibaren halkevi konferanslarıyla halka benimsetilmeye çalışılmasının bir nedeni, II. Türk Tarih Kongresi'nde Tez'in kesin bir şekilde kabul edilmesi; diğer nedeni ise Hatay'ın, Fransa kontrolündeki Suriye'den alınıp Türkiye'ye katılmasının istenmesidir. Bununla birlikte makale, halkevlerindeki tarih çalışmalarının niteliği ve gerçekleştirilme yöntemleri hakkında da fikir vermektedir²⁷.

“Halkevi Dergileri ve Neşriyatı” makalesinde Mahmut H. Şakiroğlu, halkevlerinin ve dergilerinin işlevini kısaca ve özgün bir bilgi vermeden açıkladıktan sonra alfabetik sırayla halkevi dergilerinin künye bilgilerini vermiştir²⁸.

“Ülkü ve Dil Yazıları” makalesinde Mehmet Ölmez, 1933-41 yılları arasında, Ankara Halkevi'nin yayımladığı bu dergide yer alan dil ile ilgili yazıları kronolojik olarak sıralayıp özetlemiştir. Ölmez'in inceleyip özetlediği yazılar, dil reformu için yapılan çalışmaların, ana hatlarıyla da olsa *Ülkü* üzerinden takip edilebileceğini göstermektedir²⁹. Bu yanı sıra makalenin, konuyu ayrıntılı olarak araştırmak isteyenlere yol gösterici nitelikte olduğu söylenebilir.

“Anılarımda Diyarbakır Halkevi” makalesinde Şevket Beysanoğlu, bu Halkevi'ne dair anılarını aktarmaktadır. Diyarbakır'da doğup büyüyen Beysanoğlu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra stajyer hâkim olarak Diyarbakır'a geri dönmüştür. Diyarbakır Halkevi için çalışan yerli bir aydının anılarına dayandığı için bu makalede, hem şehrin 1930'lu ve '40'lı yıllardaki gündelik hayatı hem de Halkevi faaliyetleri hakkında ilginç ayrıntılar yer almaktadır³⁰. Bu makalenin, halkevlerini gündelik hayat ve mekânsal pratik bağlamında incelemek için yararlanılması gereken kaynaklardan biri olduğu söylenebilir.

“Merzifon Halkevi ve *Taşan* Dergisi” makalesinde Ahmet Yüksel, bazı CHP yayınları aracılığıyla Merzifon'un tarihi ve nüfusu hakkında kısaca bilgi

²⁷ Suavi Aydın, “Türk Tarih Tezi ve Halkevleri”, *Kebikeç*, S 3, s.107-129.

²⁸ Mahmut H. Şakiroğlu, “Halkevi Dergileri ve Neşriyatı”, *Kebikeç*, S 3, 1996, s.131-142.

²⁹ Mehmet Ölmez, “*Ülkü* ve Dil Yazıları”, *Kebikeç*, S 3, 1996, s.143-160.

³⁰ Şevket Beysanoğlu, “Anılarımda Diyarbakır Halkevi”, *Kebikeç*, S 3, 1996, s.161-168.

verdikten sonra Merzifon Halkevi'nin dergisi *Taşan*'da yer alan bazı yazılar aracılığıyla Ev'in faaliyetlerinden bahsetmiştir. Makalenin özgün yanı, 1936'da yayımlanmaya başlanan derginin 1936-38 yılları arasındaki indeksine yer vermesidir³¹.

Satı Tiryaki'nin "Ülken'in '*Resim ve Cemiyet*' İsimli Kitabını Halkevleri Neden Basmadı?" başlıklı iki sayfalık çalışması bir makaleden çok bir inceleme yazısını andırmaktadır. Suut Kemal Yetkin'in hazırladığı bir rapora dayanan bu çalışmada Tiryaki bir örnek vaka üzerinden, halkevlerinin kitap yayımlama ölçütlerini tartışmaya açmaktadır. Hilmi Ziya Ülken'in yazdığı, *Resim ve Cemiyet* adlı kitabın halkevlerince yayımlanmasının uygun olup olmadığının anlaşılması için "CHP Halkevleri Kitap Seçme Komisyonu Reisi" Mehmet Emin Erişirgil, Suut Kemal Yetkin'in bir rapor hazırlamasını istemiş; Yetkin ise içerdiği olgusal hatalardan dolayı kitabın yayımlanmasını uygun bulmamıştır³². Söz konusu rapor elbette halkevlerinin kitap yayımlama ölçütleri hakkında bir fikir vermektedir. Ancak yazar sadece bir örnek üzerinden kitapların titizlikle seçildiği kanısına vardığı için çalışmanın nesnel olmadığı söylenebilir.

"*Bozok*. Yozgat Halkevi Dergisi Bibliyografyası" başlıklı makalesinde M. Bülent Varlık, Yozgat Halkevi'nin yayın organı olan *Bozok* dergisinin biçimsel özelliklerinden ve yazarlarından bahsettikten sonra, Ocak 1938-Temmuz 1941 tarihleri arasında yayımlanan bu derginin indeksini vermiştir³³.

Metin Turan ise Kars Halkevi'nin dergilerinden *Kars Eli*'nde yayımlanan, halkbilimle ilgili yazıların indeksini vermiştir³⁴. Ancak bu dergi 1964-74 yılları arasında yayımlandığı, yani tek-parti döneminden sonra açılan halkevlerinin yayın organlarından biri olduğu için bu çalışmanın konusunun dışında kalmaktadır.

1997'de yayımlanan bir makalesinde Hakkı Uyar, *Ülkü ve Kadro* dergilerinde, inkılabın ideolojisi hakkında yayımlanan yazıları karşılaştırarak iki grubun benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymuştur. *Kadro*'nun 1932-35 yılları

³¹ Ahmet Yüksel, "Merzifon Halkevi ve *Taşan* Dergisi", **Kebikeç**, S 3, 1996, s.169-188.

³² Satı Tiryaki, "Ülken'in '*Resim ve Cemiyet*' İsimli Kitabını Halkevleri Neden Basmadı?", **Kebikeç**, S 3, 1996, s.189-190.

³³ M. Bülent Varlık, "*Bozok*. Yozgat Halkevi Dergisi Bibliyografyası", **Kebikeç**, S 3, 1996, s.193-198.

³⁴ Metin Turan, "Kars Halkevi Dergilerinden *Kars Eli*'nde Halkbilimle İlgili Yazılar", **Kebikeç**, S 3, 1996, s.199-207.

arasında, Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından, inkılabın ideolojisini oluşturmak için yayımlandığı malumdur; keza *Ülkü*'nün, 1933-50 arasında, Ankara Halkevi tarafından, hem başta bu Ev olmak üzere halkevlerinin faaliyetlerinin duyurulması hem de diğer halkevi dergilerine örnek olması için yayımlandığı da. Bu makalesinde Uyar iki dergiyi karşılaştırdığı için, *Ülkü*'nün Recep Peker'in etkisi altında olduğu dönemi (Ocak 1933-Haziran 1936) incelemekle yetinmiş; ancak halkevlerine değinmemiştir³⁵.

1998'de yayımlanan makalesinde M. Asım Karaömerlioğlu, *Halkevi ideolojisinin* teorik ve pratik veçhelerini ele almıştır. Karaömerlioğlu'na göre Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde, sıradan vatandaşlar yani halk içinde Kemalizmi destekleyenlere ancak "nadiren" rastlanmaktadır. O zamanlar ülke nüfusunun yaklaşık %80'i köylerde yaşadığı için sıradan vatandaş, çoğu zaman köylü anlamına gelmektedir. Halkevlerinin dokuz şubesinden birinin köycüler şubesi olmasının ve bu şubelerin ülke genelinde en aktif şubelerden biri olmasının istenmesinin nedeni de budur. Keza köylerde halkodalarının açılmaya başlamasının nedeni de halkevlerinin birçok köye ulaşamamasıdır. Bundan dolayı, halkevi ideolojisinin köycülük olduğu söylenebilir. Halkevlerinin asıl fikrî temelini köycülük değil, halkçılık olduğu da söylenebilir; ama halkın büyük kısmı köylü olduğu için halkçılığın pratikte köycülük anlamına geldiği de düşünülebilir. Zira halkın ezici çoğunluğunu oluşturan köylülere inkılabın benimsetilmesi için halkevlerinin köycüler şubelerinin ve halkodalarının aktif olması, en çok da köy ziyaretlerine önem vermesi gerekmiştir. Yerel Parti ve halkevi elemanları, doktor ve öğretmenlerle birlikte köyleri ziyaret etmeli; bu ziyaretlerde köylülerin sorun ve ihtiyaçlarına çareler bulmalı, hasta köylüleri muayene etmeli, anlayabilecekleri bir üslupta konuşarak onları aydınlatmalıdır³⁶.

1999'da yayımlanan makalesinde Zeki Arıkan, Türk Ocaklarının CHP etkisi altına girmeye başladığı döneme ve halkevlerinin kuruluş sürecine odaklanmış, bunun ardından da halkevi şubelerinin görevlerini açıklamıştır. Yazarın vardığı sonuç ise halkevlerinin, Türkiye'nin kültürel modernleşmesinde önemli bir rolü olduğu ve halkevlerindeki kitap, fotoğraf

³⁵ Hakkı Uyar, "Resmî İdeoloji ya da Alternatif Resmî İdeoloji Oluşturmaya Yönelik İki Dergi: *Ülkü* ve *Kadro* Mecmualarının Karşılaştırmalı İçerik Analizi", **Toplum ve Bilim**, S 74, 1997, s.181-193.

³⁶ M. Asım Karaömerlioğlu, "The People's Houses and the Cult of the Peasant in Turkey", **Middle Eastern Studies**, C 34, S 4, 1998, s.67-91.

ve belgelerin korunmamasının; halkevlerinin yarattığı *kültürel birikimin savrulmasına* neden olduğudur. Ancak makalenin bakış açısı ve vardığı sonuç, kullanılan birincil kaynaklarla ilgilidir. Zira bu makale için yararlanılan birincil kaynaklar; CHP'nin 1930'lu ve '40'lı yıllarda yayımladığı kongre zabıtları, halkevi çalışmalarını anlatan broşürler ve *Ülkü* dergisinden bazı yazılar ile sınırlıdır. Bu kaynakların kullanıldığı bir akademik çalışmada, nesnel kalabilmek için halkevlerinde pratikte yaşananları anlatan birincil kaynaklardan da yararlanılması gerekir ki CHP Genel Sekreterliğine gönderilen teftiş raporları, dilek ve şikâyet mektupları, döneme ilişkin edebî eser ve anılar bu kaynaklar arasında sayılabilir³⁷.

Dursun Ayan ve Özbay Güven'in 2001'de yayımlanan ortak çalışması, İstanbul'daki Fatih Halkevi'nin bir faaliyetiyle ilgili üç belge içeren bir metindir. Çalışmanın bir makale, deneme veya bildiri olduğu söylenemez; ancak bir Halkevi faaliyetiyle ilgili birincil kaynaklar içerdiği için akademik nitelikte olduğu söylenebilir. Fatih Halkevi Başkanlığından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 1 Mart 1945 tarihli faaliyet raporuna göre 22 Şubat 1945 Perşembe günü, “elli ve daha fazla yıllık evli” 54 çift ile “yeni evli” dokuz çift Fatih Halkevi'nde toplanmış, sonra bu çiftler *birer* otomobille Taksim Belediye Gazinosu'na, eğlenmeye götürülmüştür. Amaç, Parti programındaki “Türk içtimai hayatında ailenin mahfuziyeti [korunması] esastır” ilkesinin gereğini yerine getirmektir. Etkinliğin ayrıntılı programı raporda yer almaktadır. Bu çalışmanın, *yayımlandığı tarih dikkate alındığında*, Halkevlerinin gündelik hayattaki yeri hakkında özgün bir bilgi verdiği söylenebilir³⁸.

2006'da yayımlanan ortak makalelerinde Eminalp Malkoç, Ali Şahin, Silvert Malhasyan ve Sertaç Solgun; halkevlerinin açılma ve kapanma ve nedenlerini kısaca anlattıkları bir girişin ardından İstanbul'daki Kadıköy Halkevi'ni değerlendirmişlerdir. Gazeteler, CHP'nin yayımladığı çalışma raporları ve bizzat Kadıköy Halkevi'nin yayımladığı, Ev'in çalışmalarını özetleyen kitapçıklar bu makalenin birincil kaynaklarını oluşturmaktadır. Nitekim çalışmanın tek özgün yanı; bu kaynaklardan derlenen, Kadıköy Halkevi'yle

³⁷ Zeki Arıkan, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, *Atatürk Yolu Dergisi*, C 6, S 23, 1999, s.261-281.

³⁸ Dursun Ayan, Özbay Güven, “İstanbul'da 22 Şubat 1945 Tarihinde Elli Yıllık Evliler için Fatih Halkevi'nin Düzenlediği Törene İlişkin İki Belge”, *Aile ve Toplum*, C 1, S 4, 2001, s.87-96.

ilgili sayısal verileri bir arada sunmasıdır. Kadıköy Halkevi'nin kullandığı binalarla ilgili bilgileri; Ev ve şubelere kimlerin ne zaman başkanlık yaptığını; şubelerin hangi yıl, kaç üyesi olduğunu; şubelerin hangi yıllarda, hangi kategorilerde, kaç adet etkinlik düzenlediğini ve etkinliklerden faydalanan vatandaş sayısını bu makaleden öğrenmek mümkündür³⁹.

2007'de yayımlanan bir makalesinde Alexandros Lamprou, 1930'lu ve 40'lı yıllarda halkın CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği, halkevleriyle ilgili “dilek” ve “şikâyet” mektuplarını tanıtmaktadır. Yazara göre devletle halk arasındaki iletişim kanallarının yok denecek kadar az olduğu dönemlerde dilek ve şikâyet mektupları, rejimlerin meşrulaşmasını sağlayan araçlardan biri olmuştur. Çünkü devlet, parti veya hükûmetin herhangi bir temsilcisine halkın mektup yazması; rejimi muhatap alması, dolayısıyla da rejimi meşru görmeye başlaması demektir. Üstelik CHP yöneticileri de bu fırsattan istifade ederek, mektuplarda bahsedilen sorunları Parti müfettişleri vasıtasıyla araştırmış ve mektupların çoğuna cevap yazmıştır. Makalenin sonuna ise Lamprou, 1940'lı yıllarda Genel Sekreterliğe gönderilen, halkevleriyle ilgili üç mektup eklemiştir. Dolayısıyla bu makale halkevlerinde nelerin yaşandığı, nelerin yaşanmasının mümkün olduğu ve halkevlerinin kimleri, nasıl etkileyebildiği; kısaca *Halkevi pratiği* hakkında ipuçları verdiği için önemlidir⁴⁰.

2009'da Eminaalp Malkoç'un halkevleriyle ilgili iki makalesi yayımlanmıştır. Bu çalışmalardan birinde yazar, İngiliz Kültür Heyeti'nin (*The British Council*) halkevleri aracılığıyla Türkiye'de gerçekleştirdiği propaganda faaliyetlerini incelemiştir. Türkiye ile kültürel ilişkiler kurmak için İngiliz Kültür Heyeti 1939'da, merkezi Ankara'da olmak üzere, Birleşik Krallık tarafından kurulmuştur. Birleşik Krallık hükûmeti bu Heyet aracılığıyla Türkiye üzerinde kültürel ve dolayısıyla da politik bir etki sahibi olmayı

³⁹ Eminaalp Malkoç, vd., “Kadıköy Halkevi ve Faaliyetleri. 1935-1951”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S 10, 2006, s.105-165. Bu makalenin genişletilip kitap olarak yayımlanmış hâli için bk. Eminaalp Malkoç, **Devrimin Kültür Fidanlığı, Halkevleri ve Kadıköy Halkevi**, Derlem Yayınları, İstanbul 2009.

⁴⁰ Alexandros Lamprou, “CHP Genel Sekreterliği Yüksek Makamına’: 30’lu ve 40’lı Yıllarda Halkevleri’yle İlgili CHP’ye Gönderilen Şikâyet ve Dilek Mektupları Hakkında Kısa Bir Söz”, **Kebikeç**, S 23, 2007, s.381-392. “Parti’ye yazmak, devletin/Parti’nin yerel temsilcilerini *by pass* etmek fırsatını sağlıyordu. Çoğu zaman iktidarın yerel temsilcileri şikâyet konusunun kendisiydi. Dolayısıyla şikâyet edilen yolsuzluğun giderilmesi için bu insanların soruşturulması gerekmekte ve bunun için de en azından bir üstteki kademeye başvurulması gerekmektedir” (s.385).

amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Heyet, halkevlerinden de yararlanmışır. Bazı Halkevlerinde İngilizce kurslarının açılması, bu heyetin girişimiyle gerçekleşmiş ve İngilizce öğretmenlerinin maaşları Heyet tarafından ödenmiştir. İngilizce kurslarında kullanılması için halkevlerine, Britanya'yı tanıtan yayınlar da gönderen Heyet daha sonra halkevlerinde konferanslar vermeye ve filmler izletmeye başlamıştır. Döneme dair anılara ve resmî belgelere dayanarak hazırlanan bu çalışmanın, yayımlandığı tarih itibarıyla, halkevlerinin dikkat çekilmemiş bir yönünü ele aldığı söylenebilir⁴¹.

Birleşik Krallık hükûmetinin propaganda amacıyla halkevlerine ilgi göstermesinin bir diğerk tezahürü olan Londra Halkevi'ni, Eminaİp Malkoç 2009'da yayımlanan bir başka makalesinde ele almıştır. 1939'da Erzincan'da yaşanan depremden mağdur olanlara yardım için kurulan Londra Yardım Komitesi'nin çalışmalarını izlemek için Türkiye'ye gelip, bazı halkevlerini de ziyaret eden Sir Wyndham Deedes, 12 Şubat 1940 tarihli mektubunda, Londra'da bir halkevi açılması önerisini Başbakan Refik Saydam'a iletmış; Başbakan da 14 Şubat 1940 tarihli mektubunda bu öneriyi kabul etmiştir. Öneriyi Refik Saydam'a sunan Deeds olsa da İngiliz Dışışleri Bakanı Anthony Eden ile İngiliz Küİtür Heyeti bu fikri birlikte geliştirmiştir. Ev'in açılış gereğesi ise Türkiye'yi İngiltere'ye, İngiltere'yi de Türkiye'ye tanıtmaktır. Ev, halkevlerinin 10. kuruluş yıl dönümü olan 19 Şubat 1942'de açılmışır. Binanın 25 Aralık 1941-25 Aralık 1944 arasındaki kira bedelini İngiliz Küİtür Heyeti peşin olarak ödemiştir. Türkiye'nin Londra Büyükelçisi Tefik Rüřtü Aras'ın ardından yeni büyükelçi Rauf Orbay başkanlığı üstlenmiştir. Daha sonraki büyükelçiler, Ruřen Eřref Ünaydın ve Cevat Açıkalin da aynı zamanda Londra Halkevi başkanlığı görevini yürütmüştür. Ev'in bütçesi, CHP Genel Sekreterliği tarafından karşılanmış; ama çeşitli kurum ve kişiler Ev'e bağış da yapmıştır, en çok bağış yapan kurum ise İngiliz Küİtür Heyeti olmuřtur⁴². Bu makalenin ise, inkılabı yurt dışında tanıtmakla görevli bir diplomatik misyon olması nedeniyle halkevleri içinde bir istisna teşkil eden

⁴¹ Eminaİp Malkoç, "Activities of British Council in Turkey in 1940s through People's Houses", **International Review of Turkology**, C 2, S 4, 2009, s.23-38. Bu alışma daha sonra Türkçe olarak da yayımlanmıştır, bk. Eminaİp Malkoç, "1940'lı Yıllarda British Council/İngiliz Küİtür Heyeti'nin Halkevleri Üzerinden Türkiye Etkinlikleri", **Türk İnkılâp Tarihi Yıllığı**, S 1, 2019, s.1-21.

⁴² Eminaİp Malkoç, "Cumhuriyet Halk Partisi Belgelerinde Yurtdışındaki İlk ve Tek Halkevi Örneğı: Londra Türk Halkevi", **Türkoloji Küİtürü**, C 2, S 4, 2009, s.35-54.

Londra Halkevi'ni birincil kaynaklara dayanarak inceleyip, ilgili Arşiv belgelerini tanıttığı için konuya özgün bir katkı sağladığı söylenebilir.

2010'da yayımlanan makalesinde Murat Metinsoy, Erken Cumhuriyet Türkiye'si'ni anlamak için Parti ve devlet yöneticilerinin söylemlerinden çok, taşrada yaşananları incelemek gerektiğini savunmuş; taşrayı incelemek için de Parti müfettişlerinin raporlarıyla mebusların intihap dairelerini tetkik raporlarından yararlanmıştır. Bu raporlar aracılığıyla yazar; halkın zihniyeti ve yaşayışının yanında, yerel Parti örgütlerinin durumunu da değerlendirmiştir⁴³. Yazarın ifadesiyle: “Genelde Halkevi dergileri ve yayınlarıyla, yöneticilerin beyanatları ve düşünceleri üzerinden değerlendirilen halkevlerinin, taşradaki reel halleri göz önüne alındığında, kapasitelerinin çok sınırlı olduğu ve en basit görevlerini bile yerine getiremedikleri görülmektedir”.⁴⁴ Dolayısıyla bu çalışma; CHP'nin inkılabı nasıl pratiğe döktüğünü, raporların sunduğu gündelik hayat manzaraları üzerinden anlatan ve halkevlerinin de ancak bu şekilde incelebileceğini gösteren ilk çalışmalardan biri olduğu için önemlidir.

258

Yavuz Özdemir ve Elif Aktaş'ın 2011'de yayımlanan makalesi; halkevlerini, Parti ve devlet yöneticilerinin söylemleri üzerinden incelemeye çalıştığı, Evlerin pratikteki işleyişine dair hiçbir bilgi içermediği için konuyla ilgili yeni bir bilgi vermemekte veya yeni bir bakış açısı sunmamaktadır⁴⁵.

Alexandros Lamprou'nun 2013'te yayımlanan makalesi, hem Cumhuriyet'in kültür politikalarıyla hem de İzmir Halkevi'yle ilgili bir vaka incelemesidir. Anadili Türkçe olmayan İzmirli vatandaşların kamusal alanda ve evlerinde Türkçe konuşmaya teşvik edilmesi amacıyla Mart 1934'te İzmir Halkevi'nde bir toplantı yapılmış ve bu görevin yerine getirilmesi için lise öğrencilerinden oluşan bir komite kurulmuştur. Bu, Ocak 1928'de Türk Ocakları ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinin başlattığı, “Vatandaş, Türkçe Konuş!” başlıklı kampanyanın devamı niteliğindedir. İzmir Halkevi'nde alınan karara göre bu lise öğrencileri, yabancı dilde konuşan vatandaşları, Türkçe konuşmaları için uyaracak ve onlara Türkçe konuşmalarını bildiren kartlar verecektir. Ancak bu kampanya, “Vatandaş, Türkçe Konuş!”

⁴³ Murat Metinsoy, “Kemalizmin Taşrası: Erken Cumhuriyet Taşrasında Parti, Devlet ve Toplum”, **Toplum ve Bilim**, S 118, s.124-164.

⁴⁴ Metinsoy, **a.g.e.**, 158.

⁴⁵ Yavuz Özdemir, Elif Aktaş, “Halkevleri (1932'den 1951'e)”, **Atatürk Üniversitesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S 45, 2011, 235-262.

kampanyasının devamı olmakla kalmayıp, Haziran-Temmuz 1934'te meydana gelen Trakya Olaylarının da bir parçası hâline gelmiştir. CHP Genel Sekreteri Recep Peker, İzmir'deki kampanyanın, merkezin bilgisi ve onayı olmadan yürütüldüğünü iddia etmişse de İzmir Halkevi ve yerel Parti başkanının tutumu bu kampanyanın, Ankara'nın bilgisi dâhilinde yürütüldüğünü göstermektedir. Recep Peker'e göre yeterli entelektüel donanımına sahip olmayan öğrenciler tarafından yürütüldüğü için kampanya bir şiddet eylemine dönüşmüş ve Parti'yi zor durumda bırakmıştır. Diğer bir deyişle, merkezi otorite, yerel yöneticileri; yerel yöneticiler de merkezi otoriteyi olaylardan sorumlu tutmuştur. Ancak İzmir'deki bu vaka, halkevlerinin Türk dilini ve kültürünü yayma faaliyetlerinin ne gibi niteliklere bürünebildiğini göstermektedir⁴⁶.

2014'te yayımlanan makalesinde ise Alexandros Lamprou; “erken Cumhuriyet döneminde kadınların katılımıyla gerçekleştirilen halkevi faaliyetlerine, özellikle tiyatroya odaklanmak ve kadınların daha önce yaşamamış olduğu kimlik idaresi sorunlarını incelemek” istediğini belirtmiştir. Zira yeni rejim, siyasi ve toplumsal haklarını tanıdığı kadınları, özgür iradesi olan bireyler olarak görmemiş; onların ataerkil kültürün hâkimiyeti altında yaşamaya devam etmesini savunmuştur. Makalenin amacı da erken Cumhuriyet ideolojisinin kadınlara yönelik bu çelişkili tutumunu, halkevlerinin tiyatro faaliyetleri özelinde vurgulamaktır. “Halkevlerinin amaçlarından biri kadınların eğitim, eğlence, müzik, dans ve spor etkinliklerine katılmalarını sağlayıp kamusal alana kabul ettirmek”tir. Bundan dolayı “kadınların, hem ayrıcalık hem de vazife olarak Halkevlerine kayıt olması, kadınlı-erkekli seyircilere konferans vermesi, sahnede rol oynaması ve enstrüman çalması; ‘aile toplantıları’na, konserlere ve dans oyunlarına, sinema ve tiyatro gösterilerine, köy gezilerine ve muhtelif kurslara erkeklerle beraber katılması” beklenmiştir. “Bununla birlikte bu faaliyetler, özellikle de halkevlerinin çoğunun kurulduğu küçük şehir ve kasabalarda baskın olan harem-selamlık normlara ve toplumsal cinsiyet pratiklerine karşı” çıkmış ve “yaygın olarak ahlâksız” sayılmıştır. Bu durum da bulunduğu çevreyi dönüştürmekle görevli olan halkevlerinin çevre tarafından dönüştürülmesine neden olmuştur. Bu süreci ele alan makalede, halkevlerinin tiyatro faaliyetleri

⁴⁶ Alexandros Lamprou, “Nationalist Mobilization and State-Society Relations: The People’s Houses’ Campaign for Turkish in Izmir, June-July 1934”, *Middle Eastern Studies*, C 49, S 5, 2013, s.824-839.

hakkında CHP'ye gönderilen dilek ve şikâyet mektupları ile Parti teftiş raporlarından yararlanılmıştır⁴⁷.

2015'te yayımlanan makalesinde Özde Çeliktemel-Thomen, halkevlerinin sinema faaliyetlerini değerlendirmiştir. Yazara göre halkevlerinde gösterilen filmleri sekiz başlık altında değerlendirmek mümkündür: “millî bayram kutlamalarıyla ilgili filmler, sağlık konulu filmler, seyahat filmleri, spor konulu filmler, zirai/sanayi/tarım konulu filmler ve aktüalite filmleri.” Ancak bir film aynı anda birden fazla kategoriye de dâhil olabilir. *Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü, Türkiye'nin Kalbi Ankara, Bergama Halk Oyunları, Veremle Mücadele, Donanmamızın Malta Seyahatı, Bursa Dağ Sporları, İran Şahı'nın Türkiye Ziyareti ve Tohum Islahı* adlı filmler örnek olarak anılabilir. Halkevlerinde gösterilen filmlerin adlarını, Devlet Arşivlerindeki raporlardan öğrenmek mümkündür; ancak askerî arşivlerde yer aldığı ve araştırmacılara vermediği için bu filmleri izleyip, ayrıntılı bir içerik analizi yapmak mümkün değildir. Ancak ilgili kurumların internet ortamına aktardığı, sınırlı sayıdaki filme ulaşmak mümkündür; bunların da künye bilgisi verilmemiştir. Dolayısıyla Çeliktemel-Thomen'in bu çalışması, halkevlerinin araştırmaya pek de elverişli olmayan bir faaliyeti hakkında temel bilgiler verdiği için önemlidir⁴⁸.

2015'te yayımlanan makalesinde Fevzi Çakmak, halkevlerinin kapatılma sürecini ele almıştır. DP'nin iktidara geldiği Mayıs 1950'den halkevlerinin fiilen kapatılması sonucunu doğuran kanunun 11 Ağustos 1951'te yürürlüğe girmesine kadar geçen süre zarfında, TBMM'de yaşanan tartışmalar aracılığıyla yazar bu süreci incelemiştir. Vardığı sonuç ise DP hükûmetinin özellikle halkevlerini kapatmayı değil; CHP'yi maddi açıdan zayıflatarak faaliyet göstermesini engellemeyi amaçladığıdır. Nitekim iktidar döneminde CHP'nin devlet bütçesi aracılığıyla elde ettiği taşınır ve taşınmaz malların iadesi için 1953'te çıkarılan başka bir kanun, yazarın bu iddiasını desteklemektedir. Halkevlerinin kapatılma süreci veya DP iktidarının ilk

⁴⁷ Alexandros Lamprou, “Halkevi Sahnesinde ‘Yeni Türk Kadını’: 1930’lu ve 1940’lı Yıllarda Kadınlı-Erkekli Yeniliklerin ‘Sahnelenmesi’”, **Toplum ve Bilim**, S 130, 2014, s.6-35. Çalışmanın İngilizce versiyonu için bk. Alexandros Lamprou, “Negotiating Gender Identities during Mixed-Gender Activities: Amateur Theatre in the 1930s and 1940s in Turkey”, **British Journal of Middle Eastern Studies**, C 42, S 4, 2015, s.618-637.

⁴⁸ Özde Çeliktemel-Thomen, “Halkevleri’nde Eğitici Sinema Repertuarı: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Sinema, Eğitim, Propaganda (1923-1945)”, **sinecine**, C 6, S 2, 2015, s.49-75.

aşamasındaki tasfiye süreci hakkında çalışmak için bu makale başlangıç noktalarından biri sayılabilir⁴⁹.

Ahmet Akter'in 2018'de yayımlanan makalesi; halkevlerinin bütçe, gelir ve giderleri hakkındadır. Ev bütçelerinin, yerel Parti teşkilatları tarafından tahsil edilip Ev'e aktarılacağı, 1932 tarihli *Halkevi Talimatnamesi*'nde ilan edilmiştir. Ama yerel Parti bütçelerinin yetersizliği, halkevi bütçeleri için başka kurumlardan gelir aranmasına neden olmuştur. Halkevlerinin mali kayıtlarının çok büyük bir kısmı korunmadığı için doğrudan birincil kaynaklara dayanarak halkevi bütçeleri hakkında kapsamlı bir çalışma yapmak mümkün değildir. Nitekim halkevlerinin bütçe, gelir ve giderleri; bağımsız bir çalışma konusu olarak hiçbir zaman ilgi çekici olmamıştır. Dolayısıyla Ahmet Akter'in bu çalışması, halkevi literatürüne özgün bir katkı olarak değerlendirilebilir⁵⁰.

Resul Babaoğlu'nun 2021 tarihli makalesi, İngiliz Kültür Heyeti'nin Türkiye'deki faaliyetleri ve Londra Halkevi hakkında Eminalp Malkoç'un yaptığı çalışmaların devamı niteliğindedir. Bu makalede Heyet'in 1930'lu ve '40'lı yıllardaki faaliyetleri, Birleşik Krallığın o dönemki propaganda faaliyetlerinin bir parçası olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla bu makalenin, halkevlerinin bir propaganda aracı olduğunu ve bu aracın kısa bir süre için – Türkiye hükûmetinin çizdiği sınırlar dâhilinde– Birleşik Krallık tarafından da kullanıldığını gösterdiği için önemli olduğu söylenebilir⁵¹.

2022'de yayımlanan bir makalesinde Özgür Adadağ, halkevlerinde gerçekleştirilen ücretli sinema gösterimlerini değerlendirmiştir. 1932 tarihli *C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi*'nde sosyal yardım şubelerinin çalışmalarına gelir oluşturmak için halkevlerinin “ücretli gösteriler düzenleyebileceği” belirtilmiştir. Yazarın şikâyet mektupları ve teftiş raporları aracılığıyla gösterdiği gibi birçok halkevi, eğitici nitelikte olmayan kurmaca filmleri piyasadan kiralayarak, salonlarında ücret karşılığında halka göstermiştir. Halk bu durumdan memnun görünmektedir; çünkü birçok yerde, halkevinden başka

⁴⁹ Fevzi Çakmak, “Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi Mallarına El Konulması”, *Journal of History Studies*, C 7, S 3, 2015, s.1-21.

⁵⁰ Ahmet Akter, “Halkevi Bütçesi için Bir Deneme: Gelir-Gider Tablosunun Tespiti”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 63, 2018, s.1-50.

⁵¹ Resul Babaoğlu, “Linguistic Imperialism or Cultural Diplomacy? British Council and the People's Houses in Early Republican Turkey”, *Bilgi*, S 96, 2021, s.255-282.

sinema salonu yoktur. Sinema salonu olan yerlerde ise salon sahiplerinin durumu Genel Sekreterliğe şikâyet ettiği görülmektedir. Sinema salonu sahiplerinin temel şikâyet nedeni; Halkevi'nin ucuz biletle, eğitici nitelikte olmayan filmler göstererek sinema salonuna rakip olmasıdır. Fakat salon sahipleri; durumun *Talimatname*'ye uygun olmadığını, bir kültür kurumu olan halkevinin ticari bir işletme gibi yönetildiğini öne sürerek ideolojik gerekçelerle Genel Sekreterliğin dikkatini çekmeye çalışmıştır. Genel Sekreterlik de ilgili Evleri yazılı olarak uyarmış, tartışmanın uzadığı hâllerde de durumu yerinde incelemesi için müfettiş göndermiştir. Ama Genel Sekreterliğin ücretli faaliyetler hakkındaki görüşü 1945'ten itibaren değişmeye başlayacak, 1946'da ise Evlerin gelir yaratmak için ücretli faaliyetler düzenlemesine ve salonlarını kiraya vermesine açıkça izin verilecektir. Çünkü çok-partili düzene geçilmesiyle birlikte kamu kurumları ve belediyelerden halkevlerine gelir akışı azalmıştır. Bunun sonucunda birçok halkevi, ücretli film gösterimlerini artırmış; bazı halkevleri de salonlarını, sinema salonu sahiplerine kiralamıştır. Ancak Genel Sekreterliğin endişe ettiği gibi bu durum, birçok halkevinin de pratikte birer sinema salonu hâline gelmesine neden olmuştur. Sonuç olarak ise bu makalenin, halkevi ideali ile pratiği arasındaki farkı, sinema faaliyetleri üzerinden açığa çıkardığı için özgün olduğu söylenebilir⁵².

2022'de yayımlanan bir başka makalesinde ise Özgür Adadağ, halkevlerindeki sinema faaliyetlerinin neden Genel Sekreterliğin planladığı gibi gerçekleştirilemediğine odaklanmıştır. Yazara göre Parti'nin sistematik bir sinema politikası geliştirecek parası da vasıflı elemanı da yoktur. Bu nedenle Genel Sekreterlik, ortalama 10 dakikalık aktüalite ve haber filmleri çekmekle kendini sınırlarken “terbiye” filmleri, özel film şirketleri aracılığıyla temin edecektir. Parti'nin çektiği kısa haber filmleri, sinema salonlarında, film seanslarından önce gösterilir ve halkevlerinde gösterilen filmler de çoğunlukla bunlardan ibarettir. Yazarın ifadesiyle, “halkevlerindeki sinema faaliyetlerini ne tam bir başarısızlık olarak tanımlamak ne de büyük bir başarı öyküsü olarak anlatmak doğru olacaktır.” Halkevi başkanlıkları ile Genel Sekreterlik arasındaki yazışmaları birincil kaynak olarak kullandığı, böylece sinema faaliyetleri bağlamında ortaya çıkan sorunları doğrudan

⁵² Özgür Adadağ, “Halkevlerinde Ücretli Film Gösterimleri: Yasaktan Teşvike”, *Mülkiye Dergisi*, C 46, S 4, 2022, s.992-1028.

aktardığı için yazarın bu makaleyle de halkevi literatürüne özgün bir katkı yaptığı söylenebilir⁵³.

Halkevleriyle ilgili en kapsamlı akademik çalışma ise Alexandros Lamprou'nun 2009'da kabul edilen doktora tezidir. Lamprou'ya göre Osmanlı döneminde oluşmaya başlayan halk terbiyesi zincirinin son halkası olan halkevleri, merkez ile çevre arasında bir aracıdır. Merkez, inkılabı ve devlet otoritesini pekiştirmek için halkevlerini kullanmak ister. Ancak halkevlerinin kadrosu, Evlerin bulunduğu muhitte yaşayan insanlardan oluşmaktadır. Yani halkevi kadrosu, merkeze karşı taşranın, taşraya karşı da merkezin sözcüsüdür. Lamprou bu durumu, halkevlerinden çeşitli fragmanlar sunarak göstermiştir. Varılan sonuç, kısaca şöyle özetlenebilir: (1) Türkiye Cumhuriyeti'ndeki tek-parti idaresi, birçok kişinin iddia ettiğinin aksine, ne homojendir ne de toplumsal hayatı tahakküm altına alabilmiştir; (2) aydınlar kadar, belki onlardan daha çok CHP'yi yerel eşraf desteklemiş veya destekler görmüştür; (3) inkılabı pekiştirerek bulunduğu muhiti değiştirmekle görevli halkevleri, daha ziyade içinde bulundukları muhit tarafından dönüştürülmüştür - ki Lamprou bu durumu, inkılabın evcilleştirilmesi (*domestication*) olarak tanımlamıştır. Halkevlerinin manzarasını ortaya koyarken Lamprou, Arşiv belgelerinin ve akademik çalışmaların yanında edebî eserler ve anılardan da yararlanmıştır. Hem teftiş raporlarıyla dilek ve şikâyet mektupları hem de edebî eser ve hatıralar aracılığıyla halkevleri, zaman ve mekândan kopuk bir devlet kurumu olarak değil; insanlar tarafından var edilen ve insanlarca şekillendirilen bir mekân olarak ele alınabilmiştir. Lamprou'nun doktora tezi, bazı değişikliklerle kitap olarak yayımlanmıştır. Çalışmanın bu yeni versiyonunda ise halkevleri, ulus inşası bağlamında da ele alınmıştır⁵⁴.

⁵³ Özgür Adadağ, "Halkevlerinde Sinema Faaliyetlerini Yaygınlaştırma Çabaları ve Sınırlılıklar", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C 37, S 1, 2022, s.1-25.

⁵⁴ Alexandros Lamprou, *Between Central State and Local Society. The People's Houses Institution and the Domestication of Reform in Turkey (1932-1951)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Leiden University, Leiden 2009. Bu çalışmanın kitap versiyonu için bk. Alexandros Lamprou, **Nation-Building in Modern Turkey: The 'People's Houses', the State and the Citizen**, I. B. Tauris, London 2015.

SONUÇ

1964'ten 2022'ye kadar halkevleri hakkında yayımlanmış çalışmalardan öne çıkanları bu literatür tartışması için incelenmiştir. İncelenen 113 tezden dördünün⁵⁵, 23 kitaptan üçünün ve 36 makaleden 14'ünün halkevleriyle ilgili resmî söylemin dışına çıkabildiği veya halkevlerini gündelik hayat bağlamında değerlendirebildiği görülmektedir. Peki, Türkiye'de 1964'ten beri akademik olarak çalışılan bir konu hakkında bu kadar az bilgi üretilmesinin nedenleri neler olabilir?

Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgeler erişime açılana kadar halkevleriyle ilgili çalışmaların oldukça sınırlı kaynaklara dayanarak hazırlandığı unutulmamalıdır. Bu çalışmalar arasında, resmî söylemden hareketle halkevlerinin idari yapısını anlatıp faaliyetlerini sıralayanların yanında, halkevlerinin açılma nedenlerini, faaliyetlerini ve inkılap bağlamındaki yerini özgün bir şekilde tartışan çalışmalar da vardır. Ancak az kaynakla özgün bir perspektif geliştirmek, konu hakkındaki tartışmalar yeni başlamışken bir ölçüde mümkün olsa da bu kaynaklar tükendikten sonra epey zorlaşmaktadır. Bu noktadan itibaren, özgün bir perspektif oluşturabilmek için, kaynakların sağladığı bilgileri kullanarak düşünsel spekülasyon yapmak gerekmektedir ki bu da çalışmanın nesnelliğini tehlikeye atmaktadır. Dolayısıyla, Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgeler erişime açılana kadar halkevleri hakkında özgün bir perspektif geliştirilememesinin nedeni, kaynakların yetersizliği olabilir. Ne var ki bu belgeler erişime açıldıktan sonra hazırlanan *birçok* çalışma da konu hakkında özgün bir perspektif geliştirmekten, hatta yeni bir bilgi vermekten bile oldukça uzaktır.

Halkevleri hakkında yazılmış tezlerin ezici çoğunluğunun neredeyse aynı örneği takip ettiğini belirtmiştik. Yazarlar ve tez danışmanlarıyla tek tek görüşmeden bu çalışmaların neden yazıldığını, neden hep aynı örneği takip ettiğini ve halkevleri hakkında yeni bir bilgi vermeyen bu çalışmaların neden yayımlandığını öğrenmek mümkün değildir. Böyle bir görüşme süreci, bu literatür tartışmasının sınırlarını aşmaktadır; ancak durumla ilgili bazı varsayımlarda bulunulabilir. Bunun için de öncelikle, halkevleriyle ilgili tezlerin neden yazılmış olabileceği düşünülmelidir.

⁵⁵ Burada sadece YÖK'ün veri tabanındaki tezler kastedildiği için Alexandros Lamprou'nun doktora tezi bu sayıya dâhil değildir.

Bir konu hakkında, belli bir veya birkaç nedenle araştırma yapmak gerekir. Bu nedenler, araştırılacak konunun belli bir bağlama yerleştirilmesini ve araştırmanın özgün bir perspektif dâhilinde yapılmasını sağlayacaktır. Ancak bu literatür tartışması için incelenen tezlerin çoğunun konusu, ilgili halkevinin veya halkevlerinin faaliyetleri ve yayınlarıyla sınırlanmıştır. Bu durumda, bir halkeviyle ilgili tez yazmanın nedeni, daha önce o halkeviyle ilgili bir tez yazılmamasından ibaret olacaktır. Tezin bağlamı da o halkevinin faaliyetleri ve yayınlarından ibaret olacağı için, bu faaliyet ve yayınlar, diğer Evlerin faaliyet ve yayınlarından farklı olmadığı sürece, özgün bir perspektif veya bilgi üretmek mümkün olmayacaktır.

Bir şehirdeki bir üniversitede, başka bir şehrin halkeviyle ilgili tezler yazılması gayet normal olduğu gibi bir şehrin üniversitesinde, o şehrin halkeviyle ilgili tezler yazılması da gayet normaldir. Ancak tezde incelenen halkevinin bulunduğu şehir ile tezi kabul eden üniversitenin bulunduğu şehir aynı olduğunda, o şehrin yerel tarih literatürüne katkı yapmak, tezin başlıca varoluş nedeni hâline gelebilir. Dolayısıyla bir üniversite, içinde bulunduğu şehrin halkevi hakkında ne kadar çok tez kabul etmiş olursa, şehrin yerel tarih araştırmalarına da o kadar katkı yapmış olacaktır. Bu durumda, söz konusu halkevinin faaliyet ve yayınları hakkında bir tez yazılabileceği gibi o halkevinin her bir şubesinin faaliyetleri ve bu faaliyetlerle ilgili yayınlar hakkında, Ev'in şubelerinden birinin spesifik bir faaliyeti hakkında veya söz konusu halkevi dergisine odaklanılarak farklı tezler yazılabilir. Halkevi dergisiyle konu sınırlandırıldığında, derginin sistematik indeksini çıkararak bir tez elde edilebileceği gibi o dergide yayımlanmış, spesifik konulardaki yazıların künyesinin verilip, kısaca açıklanmasıyla da birer tez elde edilebilir. Böylece birçok yüksek lisans ve doktora öğrencisi tezini tamamlayabileceği gibi söz konusu üniversite de şehrinin yerel tarihini, *en ince ayrıntısına kadar* araştırmış olacaktır.

Bir konu hakkında tez yazmadan önce, o konu hakkındaki çalışmalar, dolayısıyla da mevcut tezler okunur. Eğer bu tezlerin çoğu bir örüntüyü takip ediyorsa, yazılacak yeni tezin de bu örüntüyü takip etmesi, o tezin kabul edilmesi için güvenilir bir yol olacaktır. Zira bilimsel araştırmalar yapmakla mükellef kurumlar olan üniversiteler bu çalışmalarını kabul etmişse, o çalışmalar bilimsel nitelikte demektir. Öyleyse bilimsel araştırma yöntemi, o örüntüyü gerektirmektedir. Bu durumda da yüksek lisans veya doktora öğrencisi, *bilimsel araştırma yönteminin gereklerini yerine getirecek*; böylece

hem *belirli* kaynaklardan yararlanacağı hem de *belirli* bir örüntüyü takip edeceği için çalışması kısa bir sürede tamamlanacaktır.

Tezini belli bir zaman aralığında tamamlamak zorunda olan araştırmacı bazı tavizler vermek zorunda kalabilir. Örneğin çalışılacak konuya özgün bir teorik çerçeve kazandırabilecek nitelikte olan ama konuyla ilgili diğer tezlerde kullanılmayan felsefe, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi vb. alanlardaki çalışmalardan yararlanmamak bu tavizlerden olabilir. Çünkü farklı alanlardan ne kadar çok kaynak okunursa, araştırmanın perspektifi o kadar özgünleşeceği gibi araştırma süresi de o kadar uzayacaktır. Bu nedenle de konuyu, söz konusu örüntüye uyacak şekilde sınırlamak gerekir.

Bu varsayımlardan hareketle, birkaç istisna hariç, halkevleri hakkındaki tezlerin yeni bir yöntem, bakış açısı veya bilgi ortaya koymamasının nedenlerini sıralamak mümkündür: (1) konuyu araştırma nedeninin, entelektüel bir sorgulama sürecinin sonunda ortaya çıkmaması; (2) belli bir döneme kadar birincil kaynakların çok sınırlı olması; (3) yüksek lisans tezlerinin kısa bir sürede tamamlanmasının gerekmesi ve (4) kısa sürede tamamlanması için tezlerin aynı örüntüyü izleyerek hazırlanması. Entelektüel bir sorgulama sürecinin sonunda konuyu araştırma nedeninin belirlenmemesi ve gereken birincil kaynakların kullanılmamasının, halkevleriyle ilgili tezlerin çok büyük bir kısmının niteliğini belirlemede daha çok etkili olduğu söylenebilir. Nitekim bu literatür tartışmasının girişinde, halkevlerini araştırmak için bir perspektif belirlenmesinin ve birincil kaynaklardan ayrıntılı olarak bahsedilmesinin gerekçesi bu durumdur. Üstelik aynı dört nedenin, halkevlerini konu alan birçok makale için de geçerli olduğu söylenebilir. Zira tezlere kıyasla makalelerin çok daha kısa sürede tamamlanması ve çok daha spesifik konuları ele alması gerekmektedir. Mevcut araştırma yöntemi ve metinlerin takip ettiği mevcut örüntü ile de ancak mevcut nitelikteki çalışmalar ortaya çıkmaktadır.

Türü ne olursa olsun, halkevleriyle ilgili özgün akademik çalışmaların, entelektüel bir sorgulama sürecinin ardından konularının belirlendiği ve bu çalışmalarda halkevlerinin belli bir bağlamda değerlendirildiği görülmektedir. Örneğin Neşe Gurallar Yeşilkaya konuyu mimari bağlamda değerlendirirken M. Asım Karaömerlioğlu köycülük fikri bağlamında değerlendirmiştir. En verimli bağlamın ise gündelik hayat olduğu söylenebilir; çünkü halkevleri, gündelik hayat bağlamında, farklı veçheleri üzerinden değerlendirilebilir.

Örneğin yüksek lisans tezinde Didem Kandil Aydoğdu, halkevi üyesi olan veya halkevlerinde çalışan kadınların gündelik hayatta karşılaştığı sorunlara odaklanırken Fulya Balkar, muhafazakâr bir taşra şehri halkının inkılabı verdiği tepkilere odaklanmıştır. Alexandros Lamprou ise gündelik hayat bağlamında ele aldığı halkevleri aracılığıyla halk terbiyesi fikrini, ulus inşası sürecini, kadın-erkek ilişkilerini, taşradaki siyasi ve ekonomik çıkar çatışmalarıyla CHP'nin pratikteki hâlini göstermiştir. Öyleyse özgün bir çalışma üretebilmek için halkevleri, inkılabın gündelik hayattaki tezahürü olarak ele alınmalı ve halkevi ideali ile pratiği arasındaki farka odaklanılmalıdır. Çünkü bu *fark* aslında halkevlerinin değil, inkılabın ideali ile pratiği arasındaki farktır. Bu farka odaklanmadan halkevlerini araştırmak, halkevlerinin faaliyet ve yayınları hakkında zaten bilinen ansiklopedik bilgileri, değişik cümlelerle ifade etmekten başka bir sonuç doğurmayacaktır.

İntihal Taraması
Plagiarism Detection

Bu makale intihal taramasından geçirildi.
(<https://intihal.net/>) | *This paper was checked for plagiarism. (<https://intihal.net/>)*

Etik Beyan
Ethical Statement

Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. | *There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.*

Açık Erişim Lisansı
Open Access License

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. | *This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License*

KAYNAKÇA

“Erenköy Tiyatrosu’nda Bir Sarhoş Sahneye Fırladı”, **Açık Söz**, 14 Eylül 1936.

Abbak, Mustafa Cemal, **Mersin Halkevi ve İçel Dergisinin Halkbilimi Açısından Değerlendirilmesi**, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2019.

Adadağ, Özgür, “Halkevlerinde Sinema Faaliyetlerini Yaygınlaştırma Çabaları ve Sınırlılıklar”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C 37, S 1, 2022, s.1-25.

Adadağ, Özgür, “Halkevlerinde Ücretli Film Gösterimleri: Yasaktan Teşviğe”, **Mülkiye Dergisi**, C 46, S 4, 2022, s.992-1028.

Akter, Ahmet, “Halkevi Bütçesi için Bir Deneme: Gelir-Gider Tablosunun Tespiti”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 63, 2018, s.1-50.

Akyazı, Burak, **İkinci Dünya Savaşı’nın Halkevi Dergilerindeki Yansımaları (1939-1945)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2022.

Akyol, Yaşar, **İzmir Halkevi (1932-1951)**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, İzmir 2008.

Altan, Bilal, **Halkevleri Sürecinde Cizre Halkevi Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır 2012.

Arıkan, Zeki, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, **Atatürk Yolu Dergisi**, C 6, S 23, 1999, s.261-281.

Atlı, Cengiz, **Kars Halkevi ve Faaliyetleri**, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2013.

Atsız, Davut, **Türkiye’nin Modernleşmesinde Halkevleri ve Hakkâri Halkevi (1932-1951)**, Kriter Yayınevi, İstanbul 2019.

Ayan, Dursun; Güven, Özbay, “İstanbul’da 22 Şubat 1945 Tarihinde Elli Yıllık Evliler için Fatih Halkevi’nin Düzenlediği Törene İlişkin İki Belge”, **Aile ve Toplum**, C 1, S 4, 2001, s.87-96.

Aydın, Suavi, “Türk Tarih Tezi ve Halkevleri”, **Kebikeç**, S 3, s.107-129.

Azcan, İbrahim, **Türk Modernleşmesi Sürecinde Trabzon Halkevi**, Serander Yayınları, Trabzon 2003.

Babaoğlu, Resul, “Linguistic Imperialism or Cultural Diplomacy? British Council and the People’s Houses in Early Republican Turkey”, **Bilig**, S 96, 2021, s.255-282.

Balkar, Fulya, **The Construction of National Culture and Identity in Province: The Case of People’s House of Kayseri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara 2019.

Başar, Ahmet Hamdi, **Atatürk’le Üç Ay ve 1930’dan Sonra Türkiye**, Tan Matbaası, İstanbul 1945.

Batır, Betül, **Beyoğlu Halkevi (1935-1951)**, Milenyum Yayınları, İstanbul 2017.

Beysanoğlu, Şevket, “Anılarımda Diyarbakır Halkevi”, **Kebikeç**, S 3, 1996, s.161-168.

Çakmak, Fevzi, “Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi Mallarına El Konulması”, **Journal of History Studies**, C 7, S 3, 2015, s.1-21.

Çalık Bayrak, Funda, **Halkevi Dergiciliğine Bir Örnek - Kayseri Halkevi Neşriyatı: Erciyes**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2003.

Çeçen, Anıl, **Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Gündoğan Yayınları, İstanbul 1990.

Çeçen, Anıl, **Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2018.

Çeliktemel-Thomen, Özde, “Halkevleri’nde Eğitici Sinema Repertuarı: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Sinema, Eğitim, Propaganda (1923-1945)”, **Sinecine**, C 6, S 2, 2015, s.49-75.

Duman, Selçuk, **Bir Modernleşme Aracı Olarak Tokat Halkevi**, Berikan Yayınevi, Ankara 2011.

Duman, Selçuk, **Modern Türkiye’nin İnşasında Halkevleri ve Sivas Halkevi Örneği**, Berikan Yayınevi, Ankara 2013.

Erdal, İbrahim, **Halkevlerinin Kuruluşu, Yapısı ve Yozgat Halkevi (1932-1951)**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2013.

Falih Rıfki, **Moskova-Roma**, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1932.

Falih Rıfki, **Yeni Rusya**, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara 1931.

Gülcü, Nursel, **Antalya Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)**, Yayınlanmamış Yüksek Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya 2016.

Gürpınar, Selvi, **1932-1945 Yılları Halkevi Tarihçesi: Adana Halkevi ve Çıkardığı Dergilerin Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1998.

Güzel, Miyase, **Konya Halkevi ve Konya Dergisinin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya 2020.

Kandil Aydoğdu, Didem, **Eril Bir Çağdaşlaşma Hikâyesi: Halkevleri ve Kadın (1932-1951)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2018.

Karadağ, Nurhan, “1932-1951 Yılları Arasında Halkevleri Tiyatro Çalışmaları”, **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, C 8, S 8, 1988, 135-177.

Karaömerlioğlu, M. Asım, “The People’s Houses and the Cult of the Peasant in Turkey”, **Middle Eastern Studies**, C 34, S 4, 1998, s.67-91.

Karataş, Murat, **Çanakkale Halkevi (1932-1951)**, Grafiker Yayınları, Ankara 2016.

Kardaş, Canser, **Diyarbakır Halkevi ve Karacadağ Dergisi, Halkbilimsel Bir İnceleme**, Grafiker Yayınları, Ankara 2018.

Karpat, Kemal, “The Impact of the People’s Houses on the Development of Communication in Turkey: 1931-1951”, **Die Welt des Islams**, C 15, S 1-4, 1974, s.69-84.

Karpat, Kemal, “The People’s Houses in Turkey: Establishment and Growth”, **Middle East Journal**, C 17, S 1-2, 1963, s.55-67.

Kılıçarslan, Bilge, **Konya Halkevi Dergisi’nde Yer Alan Halkbilimine Dair Yazıların İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde 2019.

Koçak, Cemil, **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

Kurnaz Şahin, Feyza, **Atatürk’ün Kültür Kurumlarından Halkevleri ve Afyon Halkevi**, Berikan Yayınevi, Ankara 2015.

Lamprou, Alexandros, “‘CHP Genel Sekreterliği Yüksek Makamına’: 30’lu ve 40’lı Yıllarda Halkevleri’yle İlgili CHP’ye Gönderilen Şikâyet ve Dilek Mektupları Hakkında Kısa Bir Söz”, **Kebikeç**, S 23, 2007, s.381-392.

Lamprou, Alexandros, “Halkevi Sahnesinde ‘Yeni Türk Kadını’: 1930’lu ve 1940’lı Yıllarda Kadın-Erkekli Yeniliklerin ‘Sahnelenmesi’”, **Toplum ve Bilim**, S 130, 2014, s.6-35.

Lamprou, Alexandros, “Nationalist Mobilization and State-Society Relations: The People’s Houses’ Campaign for Turkish in Izmir, June-July 1934”, **Middle Eastern Studies**, C 49, S 5, 2013, s.824-839.

Lamprou, Alexandros, “Negotiating Gender Identities during Mixed-Gender Activities: Amateur Theatre in the 1930s and 1940s in Turkey”, **British Journal of Middle Eastern Studies**, C 42, S 4, 2015, s.618-637.

Lamprou, Alexandros, *Between Central State and Local Society, The People’s Houses Institution and the Domestication of Reform in Turkey (1932-1951)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Leiden University, Leiden 2009.

Lamprou, Alexandros, **Nation-Building in Modern Turkey: The ‘People’s Houses’, the State and the Citizen**, I. B. Tauris, London 2015.

Malkoç, Eminalp, “1940’lı Yıllarda British Council/İngiliz Kültür Heyeti’nin Halkevleri Üzerinden Türkiye Etkinlikleri”, **Türk İnkılâp Tarihi Yıllığı**, S 1, 2019, s.1-21.

Malkoç, Eminalp, “Activities of British Council in Turkey in 1940s through People’s Houses”, **International Review of Turkology**, C 2, S 4, 2009, s.23-38.

Malkoç, Eminalp, “Cumhuriyet Halk Partisi Belgelerinde Yurtdışındaki İlk ve Tek Halkevi Örneği: Londra Türk Halkevi”, **Türkoloji Kültürü**, C 2, S 4, 2009, s.35-54.

Malkoç, Eminalp, **Devrimin Kültür Fidanlığı ve Kadıköy Halkevi**, Derlem Yayınları, İstanbul 2009.

Malkoç, Eminalp, **Devrimin Kültür Fidanlığı, Halkevleri ve Kadıköy Halkevi**, Derlem Yayınları, İstanbul 2009.

Malkoç, Eminalp; Şahin, Ali; Malhasyan, Silvert; Solgun, Sertaç, “Kadıköy Halkevi ve Faaliyetleri, 1935-1951”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S 10, 2006, s.105-165.

Metinsoy, Murat, “Kemalizmin Taşrası: Erken Cumhuriyet Taşrasında Parti, Devlet ve Toplum”, **Toplum ve Bilim**, S 118, s.124-164.

Neşe G. Yeşilkaya, **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

Neşe Gurallar Yeşilkaya, **İdeoloji Mimarlık İlişkisi ve Türkiye’de Halkevi Binaları (1932-1946)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 1997.

Olgun, Kenan, **Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi**, Değişim Yayınları, Sakarya 2008.

Onar, Emine Türkan, **Afyon Halkevi ve Taşpınar Dergisinin Halkbilimi Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2019.

Ölmez, Mehmet, “Ülkü ve Dil Yazıları”, **Kebikeç**, S 3, 1996, s.143-160.

Özacun, Orhan, “Halkevlerinin Dramı”, **Kebikeç**, S 3, 1996, s.87-96.

Özçelik, Fatih, **Sosyal ve Kültürel Hayatta Bolu Halkevi**, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2018.

Özdemir, Yavuz; Aktaş, Elif, “Halkevleri (1932’den 1951’e)”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S 45, 2011, s.235-262.

Özer, İsmail, **Halkevleri**, Selenge Yayınları, İstanbul 2020.

Özkaya, Hilal, **Giresun Halkevi ve Bilgi Irmağı Aksu Dergisi**, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2018.

Öztürkmen, Arzu, “The Role of People’s Houses in the Making of National Culture in Turkey”, **New Perspectives on Turkey**, S 11, 1994, s.159-181.

Saraoğlu, Reşat, **Toplumsal Değişmenin Bir Aracı Olarak Halkevleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul 1990.

Şahin, Güneş, **Bozkırda Bir Kültür Yuvası: Kırşehir Halkevi (1936-1951)**, Grafiker Yayınları, Ankara 2017.

Şakiroğlu, Mahmut H., “Halkevi Dergileri ve Neşriyatı”, **Kebikeç**, S 3, 1996, s.131-142.

Şimşek, Sefa, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi, Halkevleri, 1932-1951**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2002.

Şimşek, Sefa, **People’s House: An Experiment in Ideological Training in Turkey 1932-1951**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 1996.

Tekin, Gözde, **Trakya Halkevleri ve Halkevi Dergileri Üzerine Bir İnceleme**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2014.

Tiryaki, Satı, “Ülken’in ‘Resim ve Cemiyet’ İsimli Kitabını Halkevleri Neden Basmadı?”, **Kebikeç**, S 3, 1996, s.189-190.

Tunalı, Sancar, **Halkevlerinde Yürütülen Müzik ve Piyano Çalışmalarının İncelenmesi**, Sanatta Yeterlilik Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne 2014.

Turan, Metin, “Kars Halkevi Dergilerinden *Kars Eli*’nde Halkbilimle İlgili Yazılar”, **Kebikeç**, S 3, 1996, s.199-207.

Türkoğlu, Ömer, “Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı ve Bazı Uygulamaları”, **Kebikeç**, S 3, 1996, s.97-103.

Uyar, Hakkı, “Resmî İdeoloji ya da Alternatif Resmî İdeoloji Oluşturmaya Yönelik İki Dergi: *Ülkü* ve *Kadro* Mecmualarının Karşılaştırmalı İçerik Analizi”, **Toplum ve Bilim**, S 74, 1997, s.181-193.

Varlık, M. Bülent, “*Bozok. Yozgat Halkevi Dergisi Bibliyografyası*”, **Kebikeç**, S 3, 1996, s.193-198.

Vural, Semihi, **Mersin Halkevi, Mersin Kültür Merkezi**, Mutlu Son Yayınları, Ankara 2009.

Yavuz, Erdem, **Yaygın Eğitim Kurumu Olarak Konya Halkevi ve Konya Halkevi Kültür Dergisi Üzerine Bir Araştırma**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2004.

Yüksel, Ahmet, “Merzifon Halkevi ve *Taşan* Dergisi”, **Kebikeç**, S 3, 1996, s.169-188.

Zeyrek, Şerafettin, **Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951)**, Anı Yayıncılık, Ankara 2006.